

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1911

Ε.Υ.Δ. Π.Σ.Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

αὐτοῦ ἀντίπαλον, τὸν συνηθέστατον εἰς -ας τύπον, παρεδόθη εἰς λήθην, ἀφήσας ἔχνη τῆς διαβάσεώς του τὰς ὀνομαστικὰς ἀγκάλια, ἔλθρημοσύνια κτλ. Ἡ κατάληξις ἢ πληθ. -ες -ιες ἐν τοῖς εἰς -τρια ὀνόμασι (μαθέτριες, προξενέτριες, παιδολογέτριες κτλ.) καὶ ἐν τῷ ἡμέρες, μετρούες (μητριάς), Ἀναϊράιδες (Νηρηίδες), γυναῖκες, ἐβδομάδες. Οὕτως ἐρμηνευτέα καὶ ἡ συνίζησις τῶν εἰς -τρια ἐκ τοῦ πληθ. τρες=τριες (μαθέτρια, ἀντροχωρίστρια κτλ.), ἃ ἐν τῇ δημ. λήγουσιν εἰς -τρα (προξενήτρα, πλύστρα κτλ.).

Αὕτη κατ' ἐμὲ εἶνε ἡ πιθανωτέρα ἐξήγησις τοῦ γλωσσικοῦ τούτου φαινομένου· εἴτις δ' ἄλλος ἄλλο τι κρεῖττον οἶδε, διδάξάτω καὶ ἐμέ· ἐγὼ δὲ πλείστας αὐτῷ χάριτας ὁμολογήσω.

ΕΛΕΥΘ. ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗΣ

Η ΕΛΠΙΣ ΕΝ ΤΩ ΜΥΘΩ ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ

Ἀφορμὴν λαμβάνων ἐκ τῆς ἐσχάτως ἀναγνωσθείσης ἐν τῇ Γάλλικῃ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῆς Φιλολογίας καλῆς μελέτης τοῦ κ. P. Girard αὐτοῦ μῦθος τῆς Πανδώρας ἐν τῇ Ἑσίοδειῳ ποιήσει» (1) δὲν θέλω διστάσει νὰ πειραθῶ ἐνταῦθα νέας διασαφήσεως τῶν κατὰ τὸν μῦθον τούτον.

Ἐν τῷ ποιήματι τοῦ Ἑσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι τὸ διαφέρον ἡμῖν μέρος τοῦ μῦθου τῆς Πανδώρας, τῆς θελκτικῆς γυναικὸς ἣν διὰ τοῦ Ἑρμοῦ ὁ Ζεὺς πρὸς τὸ κακὸν τῶν ἀνθρώπων ἀποστέλλει εἰς τὴν γῆν, δέχεται δ' ὁ Ἐπιμηθεὺς παρὰ τὴν ῥητὴν ἐντολὴν τοῦ Προμηθεῶς, ἔχει οὕτω:

Αὐτὰρ ὁ δεξάμενος ὅτε δὴ κακὸν εἶχ', ἐνόησε,
90 πρὶν μὲν γὰρ ζώεσκον ἐπὶ χθονὶ φῦλ' ἀνθρώπων
νόσφιν ἄτερ τε κακῶν καὶ ἄτερ χαλεποῖο πόνοιο
νούσων τ' ἀργαλέων, αἴτ' ἀνδράσι κῆρας ἔδωκαν.

(1) Ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Revue des Études Grecques τόμ. XXII σελ. 217 • 230 (1909).

ἀλλὰ γυνὴ χεῖρεςσι πίθου μέγα πῶμ' ἀφελούσα,
 95 ἐσκέδασ'· ἀνθρώποισι δ' ἐμήσατο κήδεα λυγρὰ.
 μούνη δ' αὐτόθι Ἑλπίς ἐν ἀρρήκτοισι δόμοισι
 ἔνδον ἔμιγνε πίθου ὑπὸ χεῖλεσιν, οὐδὲ θύραζε
 ἐξέπτη· πρόσθεν γὰρ ἐπέμβαλε πῶμα πίθοιο
 [αἰγιόχου βουλήσιν Διὸς νεφεληγερέταο.]
 100 ἀλλὰ δὲ μυρία λυγρὰ κατ' ἀνθρώπους ἀλάληται.
 πλείη μὲν γὰρ γαῖα κακῶν, πλείη δὲ θάλασσα·
 νοῦσοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρη ἢ δ' ἐπὶ νυκτὶ
 αὐτόματοι φοιτῶσι, κακὰ θνητοῖσι φέρουσαι
 σιγῇ, ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μπτίετα Ζεὺς.

I.

Κατὰ τὸν στίχ. 94 εἰς εἶναι ὁ πίθος τοῦ ὁποίου τὸ μέγα πῶμα
 διὰ τῶν χειρῶν τῆς ἀφαιρέσασα ἡ γυνή, ἥτοι ἡ Πανδώρα, ἔγινεν
 αἰτία νὰ ἐξέλθωσι καὶ διασκορπισθῶσι τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα· ὁ
 Σχολιαστῆς (1) περὶ τοῦ ζητήματος τούτου σημειοῦται: «περιέχει γὰρ
 οὗτος (ὁ πίθος) τοὺς παρ' Ὀμήρῳ δύο πίθους τοὺς τῶν κηρῶν (2)
 πλήρεις. Ἄλλως: ποίου πίθου; τί γὰρ περὶ πίθου εἶπε; φαίνεται οὖν
 νεώτερος Ἡσίοδος Ὀμήρου». Ἐκτοτε λοιπὸν ἠγέρθη ἀμφιβολία ἂν
 ἐνταῦθα πρέπη νὰ νοηθῇ εἰς πίθος ἀπλοῦς ἢ δύο περιεχόμενοι ἐν τῷ
 ἐνὶ· ὁ Σχολιαστῆς ἀνατρέχων εἰς τὸν Ὀμηρον, ὅστις ἐν Ω 527 ἀνα-
 φέρει τῶντι δύο πίθους τὸν μὲν περιέχοντα τὰ κακά, τὸν δὲ τὰ
 ἀγαθὰ τῶν ἀνθρώπων, δέχεται ὅτι καὶ παρ' Ἡσιόδῳ ὑπόκεινται οἱ
 αὐτοὶ δύο πίθοι, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐμφανίζονται παρ' αὐτῷ ἠνω-
 μένοι εἰς ἓνα, περιέχοντα ἐν ταύτῳ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακά. Ὑπερ-
 θεματίζων ὁ κ. Girard ὑποθέτει ὅτι ὁ τῆς ἀρχαιοτάτης παραδόσεως
 διπλοῦς πίθος ὁ περιέχων συγχρόνως τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακά ὑπὸ τοῦ
 Ὀμήρου ἐχωρίσθη εἰς δύο, τὸν πίθον τῶν ἀγαθῶν καὶ τὸν πίθον τῶν
 κακῶν, καὶ ὅτι ὁ χωρισμὸς οὗτος θεωρητέος ὡς σημεῖον d'une plus
 savante administration des choses domestiques. Στηρίζει δὲ ὁ

(1) Παρὰ Th. Gaisford, Poetae minores Graeci, tom. III. p. 86.

(2) Ἀμφιβάλλομεν ἂν ὁ Σχολ. οὕτως εἶχεν ἐνταῦθα γράψῃ κηρῶν· ὁ Ὀμηρος
 ἐν τῷ ὑπονοουμένῳ χωρίῳ στίχ. 528 τῆς τελευταίας ῥαψ. Ἴλ. λέγει: δοιοὶ γὰρ τε
 πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὔδει δώρων, οἷα δίδωσι, κακῶν, ἕτερος δὲ ἑάων· νομίζο-
 μεν λοιπὸν ὅτι ἐνταῦθα δώρων ἀντὶ κηρῶν ἀναγνωστέον.

κ. Girard τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ταύτην εἰς τὴν ἀναλογίαν ἣν παρουσιάζει ἡμῖν ὁ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα μῦθος τοῦ ἀσκού τοῦ Αἰόλου. «Ἐν τῷ μύθῳ, γράφει, τοῦ Αἰόλου καὶ τοῦ ἀσκού, ὅστις δὲν εἶναι ὑπὸ ἄλλην μορφήν ἢ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ θέματος ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπλάσθη ἡ παράδοσις τῆς Πανδώρας» διακρίνομεν τὴν ἀρχαιοτάτην παράδοσιν τοῦ ἐνὸς διπλοῦ πίθου· ἀεκατέρωθεν τὸ αὐτὸ πολύτιμον ἀντικείμενον τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ θίξη τις ἄνευ τιμωρίας· ἡ αὐτὴ ἀπρονοησία ἢ ἡ αὐτὴ ἀπειθεία ἣτις καθιστᾷ ἀνωφελῆ τὴν πρόνοιαν τῶν θεῶν· ἢ αὐτὴ τιμωρία τοῦ ἀμαρτήματος». Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀφοῦ οἱ ἄνεμοι διέφυγον τῶν χειρῶν τοῦ ὡς ἐκ τῆς ἀδιακρίτου περιεργίας τῶν ἐταίρων τοῦ οἵτινες ἤνοιξαν τὸν ἀσκὸν, ἐνῶ ἐκοιμᾶτο ὄχι μόνον προσεβλήθη ὑπὸ μαινομένης τρικυμίας ἀλλὰ καὶ ὅτε ἐπέστρεψε παρὰ τὸν Αἴολον ὅπως τὸν ἰκετεύσῃ, ὑβρίζεται καὶ ἐκδιώκεται ὑπ' αὐτοῦ. Λοιπὸν ὁ ἀσκὸς οὗτος ὃν ὁ ἥρωας Ὀδυσσεὺς παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ ὅστις περιέχει τοὺς ἐναντίους ἀνέμους (κακοὺς), οἵτινες ἂν ἦσαν ἐλεύθεροι ἤθελον ρίψει αὐτὸν μακρὰν τῆς πατρίδος του, καλῶς φαίνεται ὅτι ἦτο προωρισμένος νὰ ἐγκλείῃ πάντας τοὺς ἀνέμους τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακοὺς, καὶ ἂν ὁ Ζέφυρος δὲν εἶναι ἐν αὐτῷ ἐγκεκλεισμένος, τοῦτο ἔγινε μόνον ἵνα δι' αὐτοῦ κατευοδωθῇ ὁ Ὀδυσσεὺς» (1). Ἐνταῦθα ἔχομεν νὰντιπαρατηρήσωμεν τὰ ἐξῆς· τὸ Ὀμηρικὸν χωρίον ἔχει οὕτω (2) :

Δῶκε δέ μοι δείρας ἀσκὸν βοὸς ἐννεώροιο,
 20 ἔνθα δὲ βυκτάων ἀνέμων κατέδνησε κέλευθα·
 κεῖνον γὰρ ταμίην ἀνέμων ποίησε Κρονίων
 ἡμὲν παυέμεναι ἠδ' ὄρνύμεν, ὃν κ' ἐθέλησι.
 Νηὶ δ' ἐνὶ γλαφυρῇ κατέδει μέρμιθι φαεινῇ
 ἀργυρῆ, ἵνα μή τι παραπνεύσῃ ὀλίγον περ.
 25 Αὐτὰρ ἐμοὶ πνοὴν Ζεφύρου προέηκεν ἀῆναι,
 ὄφρα φέροι νῆάς τε καὶ αὐτούς·

Κατὰ ταῦτα ὁ Αἰολὸς ἀφοῦ φιλικῶς ὑπεδέχθη τὸν Ὀδυσσεῖα, ἠθέλησε καὶ νὰ τὸν κατευοδώσῃ· πρὸς τοῦτο δ' ἐνέκλεισεν ἐν ἀσκῷ τοὺς

(1) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 226.
 (2) Ὀδυσ. κ.

E.γ.Δ της Κ.Ε.Π.
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τρεις ανέμους Βορράν, Νότον και Εὔρον, οἵτινες μόνοι ἦσαν εἰς τὸν πλοῦν τοῦ Ὀδυσσεῶς ἐναντίοι (κακοί), ἀφῆκε δ' ἐλεύθερον ἔξω τοῦ ἄσκου τὸν Ζέφυρον νὰ πνέῃ ὄντα οὔριον διὰ τὸν Ὀδυσσεά· (παρ' Ὀμήρῳ μόνον οἱ τέσσαρες οὔτοι ἄνεμοι γνωστοί). Ἄλλ' ἂν ὑποτεθῆ ὅτι εἰς ἄλλας περιστάσεις ὁ Αἰόλος θέλει χάριν εὐνοουμένων του νὰ ἐγκλείσῃ τοὺς ἐναντίους ανέμους ἐν τῷ ἄσκῳ, ἀφήσῃ δὲ ἐλεύθερον τὸν οὔριον, τίνας ἐκ τῶν τεσσάρων θὰ ἐγκλείσῃ καὶ τίνα θάφήσῃ; ὄχι βεβαίως ἐκάστοτε τοὺς αὐτοὺς, διότι δὲν εἶναι πάντοτε δι' ὅλους οἱ αὐτοὶ ἐναντίοι καὶ οἱ αὐτοὶ οὔριοι, ἀλλ' ἄλλοτε ἄλλοι ὥστε οἱ ἄνεμοι δὲν χωρίζονται εἰς ἀγαθοὺς καὶ κακοὺς ὡς εἶναι χωρισμένα τὰ Ἀγαθὰ τῶν Κακῶν, οὐδ' εἶναι ἠνωμένοι ἐν τῷ αὐτῷ ἄσκῳ οἱ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ ἄνεμοι, ἀλλ' ὁ ἄσκός περιέχει μόνον τοὺς ἐν τινὶ περιπτώσει ἀγαθοὺς ἢ τοὺς ἐν τινὶ περιπτώσει κακοὺς. Ὁ μῦθος λοιπὸν τῆς Ὀδυσσεΐας περὶ τοῦ ἄσκου τοῦ Αἰόλου οὐδόλως δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς πίστωσιν τῆς ὑπάρξεως ἀρχαιότατα μύθου περὶ τοῦ διπλοῦ πίθου, τοῦ περιέχοντος ἐν ταύτῳ ἀγαθὰ καὶ κακὰ (Ἡσίοδος), ἀλλὰ τὸναντίον συντρέχει εἰς τὸ νὰ θεωρηθῆ ὁ πίθος τοῦ Ἡσιόδου ἀπλοῦς μόνον ἀγαθὰ ἢ μόνον κακὰ περιέχων. Ἄσχετον εἶναι τὸ ζήτημα τῶν δύο πίθων τῆς Ἰλιάδος, ὧν ὁ μὲν περιέχει τὰ ἀγαθὰ, ὁ δὲ τὰ κακὰ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἄλλως καὶ δὲν ἐνοῦνται ποτέ, ὁ δὲ Ζεὺς παρίσταται ἀντλῶν ὅτε ἐκ τοῦ ἐνὸς ὅτε ἐκ τοῦ ἄλλου

δώρων, οἷα δίδωσι, κακῶν, ἕτερος δὲ ἐάων·

ἵνα δι' αὐτῶν κοσμήσῃ τὸν εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενον ἀρτιγέννητον ἄνθρωπον.

II.

Ὅριστικὴν ὑπολαμβάνει ὁ κ. Girard τὴν ἀπόδειξιν (1) τῆς ἀναμείξεως τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ πίθῳ (διπλῷ) ἐκ τινος ἐπιγράμματος τῆς Ἀνθολογίας (2) ἀποδιδόμενου τῷ ὑπατικῷ Μακεδονίῳ συγχρόνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐν τούτῳ περιγράφεται ζωγραφία ἣτις παρίστα τὴν Πανδώραν μόλις ἀνοίξασαν τὸν

(1) Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 225.

(2) Ἀνθολ. Παλατ. X, 71.

πίθον, ἐκ τοῦ ὁποίου τὰ ἀγαθὰ ἀφίπτανται εἰς τὸν Ὀλυμπον. «Γελῶ, λέγει ὁ ποιητής, βλέπων τὸν πίθον τῆς Πανδώρας· δὲν μέμφομαι τὴν γυναῖκα ἀλλὰ μᾶλλον τὰ πτερὰ τῶν ἀγαθῶν τῶν πρὸς τὸν Ὀλυμπον ἀφιπταμένων· διατί δὲν καταπίπτουσι πάλιν πρὸς τὴν γῆν! ὡς πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ πώματος ἀφαιρεθέντος αἱ παρειαὶ τῆς ὠχρίασαν· τῶν χαρίτων αἵτινες τὴν ἐκόσμου ἔχασε τὸν λαμπρὸν στολισμόν· καὶ ὁ βίος τώρα ἔχει ταύτην τὴν διπλὴν ἀτυχίαν, τὴν γυναῖκα γηράσκουσαν καὶ τὸν πίθον κενόν». Τὸ γῆρας καὶ τὰ ἄλλα κακὰ ἦσαν βεβαίως ἐν τῷ πίθῳ ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀγαθῶν, λέγει ὁ Girard, «περὶ τούτου ἀμφιβολία δὲν φαίνεται ὅτι δύναται ὑπάρξει». Ἄς παραθέσωμεν πρῶτον αὐτὸ τὸ ἐπίγραμμα ἐκ τῆς Ἀνθολογίας :

Πανδώρης ὀρόων γελῶ πίθον, οὐδὲ γυναῖκα
μέμφομαι, ἀλλ' αὐτῶν· τὰ πτερὰ τῶν Ἀγαθῶν·
ὡς γὰρ ἐπ' Οὐλύμποιο μετὰ χθονὸς ἦθεα πάσης
πρωτῶνται, πίπτειν καὶ κατὰ γῆν ὄφελον.

5 ἡ δὲ γυνὴ μετὰ πῶμα κατωχρήσασα παρειαὶ
ὤλεσεν ἀγλαῖην ὧν ἔφερεν χαρίτων.

ἀμφοτέρων δ' ἤμαρτεν ὁ νῦν βίος, ὅτι καὶ αὐτὴν
γηράσκουσαν ἔχει, καὶ ὁ πίθος οὐδὲν ἔχει.

Εἶναι προφανές ὅτι ὁ πίθος ἐνταῦθα περιέχει ἀγαθὰ, ἅτινα ἀνοιχθέντος ἀπέπτησαν «ἐπ' Οὐλύμποιο»· ἡ γυνὴ τότε, δηλ. ἡ Πανδώρα κατωχρίασε ἀπολέσασα τὴν λάμψιν τῶν χαρίτων τῆς. Πῶς ἐπῆλθεν ἡ ὠχρότης τῶν παρειῶν τῆς Πανδώρας; Ὁ Girard νομίζει ἐκ τοῦ γήρατος, ὅπερ δὲν μνημονεύεται μὲν ρητῶς ἀλλ' εἰκάζεται ἐκ τοῦ ἐν στίχ. 8 γηράσκουσαν καὶ ὅπερ θὰ ἐξῆλθε μετὰ τῶν λοιπῶν ἐκ τοῦ πίθου συγχρόνως τῇ ἀποπτῆσει τῶν ἀγαθῶν· σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι τῶν μὲν ἀγαθῶν ἡ ἐκ τοῦ πίθου ἐξοδος εἶναι ρητὴ, τῶν δὲ κακῶν μόνον εἰκάζεται. Ἡμεῖς ὁμῶς ἄλλως νοοῦμεν τὸ ἐπίγραμμα ὡς πρὸς τὸ δεύτερον αὐτοῦ μέρος στίχ. 5-8· νομίζομεν δηλ. ὅτι ἡ γυνὴ ὠχρίασεν οὐχὶ διότι κατέλαβεν αὐτὴν τὸ γῆρας (ἐν τῶν ὑποτιθεμένων ὅτι ἐξῆλθον τοῦ πίθου κακῶν) ἀλλὰ μόνον διότι ἀπέπτησαν πρὸς τὸν Ὀλυμπον αἱ Χάριτες (ἀγαθόν), οὐ ἄμεσον ἐπακολούθημα ἦτο τὸ ἀπολέση εὐθύς ἡ γυνὴ τὴν ἀγλαίαν τῶν χαρίτων τῆς (πρὸβλ. τὴν ἀν-

τίθειςιν τῶν ἀγλαΐα καὶ ὠχρότης) ὅπερ εἶναι συμφυῆς ἢ ἴσον τῷ γήρατι (γηνράσκουσιν τοῦ στίχ. 8). Ὅτι οὕτως ὑπόκειται ἐνταῦθα τὸ γῆρας ὡς ἄμεσον δηλ. ἐπακόλουθον ἢ αὐτῇ αὐτῇ ἢ ἀπομάκρυνσις τῶν Χαρίτων, προσάγομεν δύο ἀνάλογα χωρία ἐκ τῶν Παιραινέσεων τοῦ Θεόγνιδος. α'.) στίχ. 1131-2

Ἄλλ' ἤβην ἐρατὴν ὀλοφύρομαι, ἢ μ' ἐπιλείπει,
κλαίω δ' ἀργαλέον γῆρας ἐπερχόμενον.

β'.) στίχ. 1137-9

ᾠχετο μὲν Πίστις, μεγάλη θεός
ὄρκοι δ' οὐκέτι πιστοὶ ἐν ἀνθρώποισι δίκαιοι,

Ἡ τοῦ στίχ. 1139 ἀπιστία «ἐν ἀνθρώποισι» δὲν εἶναι ἄμεσον ἐπακόλουθον τοῦ «ᾠχετο μὲν Πίστις»; Οὐδὲν λοιπὸν τεκμήριον ἀπομένει τοῦ ὅτι ἐν τῷ ἐπιγράμματι τοῦ Μακεδονίου μετὰ τῶν Ἀγαθῶν συνυπῆρχον καὶ Κακὰ ἐν τῷ πίθῳ (διπλοῦς).

III.

Παρὰ τῷ ἱαμβογράφῳ Βαβρίῳ (α'. αἰῶνος π. Χ.;) ἀπαντῶμεν ἀνάλογον πρὸς τὸν Ἡσιόδειον τῆς Πανδώρας μῦθον καθ' ὃν ὁ Ζεὺς ἐμπιστεύει τῷ ἀνθρώπῳ πίθον καλῶς κεκλεισμένον περιέχοντα ὅλα τὰ ἀγαθὰ· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος περίεργος δὲν ἀντέχει εἰς τὸν πειρασμόν, τὸν ἀνοίγει, ἀμέσως δ' ἐξέρχονται τὰ ἀγαθὰ καὶ ἐπανέρχονται εἰς τὸν οὐρανὸν πλὴν τῆς Ἐλπίδος. Ὁ Otto Gruppe (1) νομίζει ὅτι ὁ μῦθος οὗτος τοῦ Βαβρίου εἶναι ὄψιμος παραλλαγή τοῦ Ἡσιοδείου, μεταβεβλημένος κατὰ τοῦτο ὅτι ἀντὶ Κακῶν ὁ πίθος εἶναι πλήρης Ἀγαθῶν. Ὁ Girard φρονεῖ ὅτι ὁ μῦθος οὗτος εἶναι ἀτελεῆς παραλλαγή τοῦ Ἡσιοδείου, μεταβεβλημένος δὲ μόνον καθότι ἀντὶ τῆς Πανδώρας βλέπομεν τὸν ἄνθρωπον ἀνοίγοντα τὸν πίθον (τὴν ἡμετέραν γνώμην ἴδε κατωτ.). Πρὸς τὸν μῦθον τοῦτον τοῦ Βαβρίου ὁ

(1) Ἐν Griechische Mythol. und Religionsgeschichte σελ. 1025 σημ. 1 München 1906.

Girard· σχετίζει χωρίον τι τοῦ περὶ Εὐσεβείας ἔργου τοῦ Ἐπικουρείου φιλοσόφου Φιλοδήμου (α'. αἰῶνος π. Χ.), ἐνθα λέγεται ὅτι κατὰ τινὰς ὁ ἀδελφὸς τοῦ Προμηθεύς Ἐπιμηθεὺς ἤνοιξε τὸν ἀπίθον τῶν κακῶν (1) καὶ οὐχὶ ἡ Πανδώρα· ὁ Ἐπιμηθεὺς τοῦ Φιλοδήμου εἶναι βεβαίως = ἄνθρωπος τοῦ Βαβρίου, εὐρίσκει λοιπὸν ὁ Girard ἐκ τούτου κοινὴν τὴν πηγὴν Βαβρίου καὶ Φιλοδήμου, ἐπειδὴ δὲ παρὰ μὲν τῷ Βαβρίῳ ὁ πίθος λέγεται ὅτι περιέχει τὰ Ἄγαθὰ, παρὰ δὲ τῷ Φιλοδήμῳ τὰ Κακὰ, ὁ Girard εἰκάζει (2) ὅτι πρέπει νὰ δεχθῶμεν Ἄγαθὰ καὶ Κακὰ ἐν τῷ αὐτῷ πίθῳ ἀναμειγμένα (διπλῶ). Ἄλλος συγγενὴς πρὸς τὸν Ἡσιόδειον τῆς Πανδώρας μῦθον θεωρεῖται ὁ παρὰ Θεόγνιδι (Παλαιήσεων στίχ. 1135 κ.έ.), καθ' ὃν τὰγαθὰ προλιπόντα τὴν γῆν ἐπανῆλθον εἰς τὴν κατοικίαν τῶν ἀθανάτων, τὸν Ὀλυμπον, πλὴν τῆς Ἐλπίδος ἣτις μόνη ἔμεινεν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἄν ὁ ποιητὴς, λέγει ὁ Girard, ἐνταῦθα «δὲν ἀναφέρῃ τὴν Πανδώραν καὶ τὸν πίθον τοῦ ὁποίου ἀφήρσε τὸ πῶμα, δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι δὲν ἐμπνέεται ἐκ τοῦ Ἡσιόδου ἢ ἐκ τῆς παραδόσεως ἣν ἐκεῖνος εἶχεν ὑπ' ὄψει» Ἐν πρώτοις ἄς παραθέσωμεν ἐκ τοῦ Θεόγνιδος τὴν σχετικὴν περικοπὴν:

Ἐλπίς ἐν ἀνθρώποισι μόνη θεὸς ἐσθλὴ ἔνεστιν,
ἄλλοι δ' Οὐλυμπόνδ' ἐκπρολιπόντες ἔβαν.

Ὠχετο μὲν Πίστις μεγάλη θεός· ὦχετο δ' ἀνδρῶν
Σωφροσύνη· Χάριτες τ', ὧ φίλε, γῆν ἔλιπον.

ὄρκοι δ' οὐκέτι πιστοὶ ἐν ἀνθρώποισι δίκαιοι,
οὐδὲ θεοὺς οὐδεὶς ἄζεται ἀθανάτους.

εὐσεβέων δ' ἀνδρῶν γένος ἔφθιτο, οὐδὲ θίμιστας
οὐκέτι γινώσκουσ' οὐδὲ μὲν εὐσεβίας.

Τῷ ὄντι ἐνταῦθα ἀναφέρονται μὲν τὰ Ἄγαθὰ μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Ἐλπίς οὐχὶ ὁμως ὁ πίθος, οὐδὲ ἡ Πανδώρα, οὐδὲ τὰ Κακὰ (καθ' ἡμᾶς, ἴδε ἄνωτ.)· ὁ δὲ Girard δεχόμενος τὰ Κακὰ ἀναγνωρίζει καὶ ἐνταῦθα τὸν διπλοῦν πίθον τὸν περιέχοντα ἐν ταύτῳ τὰ Ἄγαθὰ καὶ τὰ Κακὰ, οἷον ἀνευρίσκει παρ' Ἡσιόδῳ ἐν τῷ μύθῳ τῆς

(1) Th. Gomberz, Herkulan. Studien II σελ. 51 Leipzig 1866.

(2) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 225.

Πανδώρας· ἀλλ' ἐκεῖ παρ' Ἡσιόδῳ ἀναφέρονται που Ἀγαθὰ ἐκ τοῦ πίθου ἀφιπτάμενα πρὸς τὸν Ὀλύμπον; Ὁ Girard εἰς τοῦτο δίδει τὴν ἐξῆς ἐξήγησιν (1):

α' Ὁ Ἡσιόδος ἐνόει τὰ Ἀγαθὰ καὶ τὰ Κακὰ ἀπὸ κοινοῦ ἀναμειγμένα ἐν τῷ πίθῳ τῆς Πανδώρας ἀλλὰ δὲν τὸ λέγει, διότι ὅ,τι τὸν διαφέρει εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ κακοῦ, ἡ πρώτη αἰτία τῶν κακῶν, ἅτινα μαστίζουσι τὸν κόσμον· τοῦτο μόνον τὸν ἀπασχολεῖ, τὰ λοιπὰ παραμελεῖ. Ἡ παράλειψις τῶν εὐκόλως νοουμένων τῷ εἶναι οἰκεία· περιγράφει ὀλίγον, διηγεῖται ὀλίγον καὶ οὐδέποτε πρὸς τέρψιν· ἄλλως τε ἀπηυθύνετο πρὸς ἀνθρώπους γνωρίζοντας τὰ πράγματα, γνωρίζοντας τοὺς δημῶδεις μύθους· ἐκ τῶν μύθων τούτων τὸ οὐσιῶδες ἦτο νὰ ἐκθλίψῃ τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν καὶ διὰ τοῦτο ἀρκετὸν ἦτο νὰ ἀναφέρῃ αὐτοὺς ἐν γενικαῖς γραμμαῖς. Θάντι παρατηρήσῃ τις ὅτι τοὺς ἀναφέρει λίαν ἀνεπαρκῶς, ἀφοῦ παραλείπει ἐν τῇ διηγῆσει περὶ τοῦ πίθου τοσοῦτο σπουδαίαν λεπτομέρειαν ὡς ἡ τῆς παρουσίας τῶν Ἀγαθῶν καὶ τῆς τούτων πτήσεως πρὸς τὸν οὐρανόν. Ἀλλὰ καλῶς ἂν ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα, γίνεται παράλειψις ὑπ' αὐτοῦ; Ὁμιλεῖ περὶ τῆς Ἐλπίδος καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο μόνον ἐμελλε νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ τοὺς συντρόφους τῆς Ἐλπίδος ἐν τῷ μυστηριῶδει πίθῳ. Ὅ,τι δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν εἶναι ὅτι καθ' ὑπερβολὴν σύντομος εἶναι». Τὴν ὑπερβολικὴν ταύτην (τοῦ Ἡσιόδου) συντομίαν ἐν τῷ μύθῳ τῆς Πανδώρας παρατηροῦμεν ἡμεῖς ὅτι ὁμοίως πρέπει νὰ δεχθῶμεν καὶ παρὰ Μακεδονίῳ, Βαβρίῳ καὶ Φιλοδήμῳ εἰ μὴ καὶ παρὰ Θεόγνιδι (ιδ. ἄνωτ.), πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ θεωρηθῇ σημαντικὸν διὰ τὸ ζήτημα ἡμῶν. Εἰς τὴν δυσχέρειαν ταύτην εὐρέθη ὁ Girard μόνον καὶ μόνον ἵνα γίνῃ ἡ ὑπόθεσις ὅτι τὰ Ἀγαθὰ καὶ τὰ Κακὰ ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀνέκαθεν εὐρίσκοντο πίθῳ (διπλῷ) ἀνάμεικτα, οὐ ἀνοιχθέντος τὰ μὲν Ἀγαθὰ ἀπέπτησαν πρὸς Ὀλύμπον (τοῦτο ἐκ συντομίας, κατὰ Girard, παραλείπεται παρ' Ἡσιόδῳ καὶ Φιλοδήμῳ), τὰ δὲ Κακὰ διεσπάρησαν ἀνά τὴν γῆν (τοῦτο ἐκ συντομίας παραλείπεται παρὰ Βαβρίῳ καὶ Μακεδονίῳ), μόνη δ' ἡ Ἐλπίς ἐκ τῶν Ἀγαθῶν ἔμεινε δεσμῶτις ἐν τῷ πίθῳ. Ἡ σειρά ἄρα τοῦ λόγου ἄγει ἡμᾶς νὰ ἐξετάσωμεν τίς ἡ ἀληθὴς ἐννοια τῆς λ. ταύτης Ἐλπίς ἐν τῷ

(1) Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 226-7.

Ἡσιοδεῖω χωρίῳ διακόπτοντες τὴν ἔρευναν τῆς Ἑλληνικῆς παραδόσεως τοῦ μύθου τῆς Πανδώρας.

IV

Τὰς κριτικὰς δυσχερεῖας τοῦ Ἡσιοδεῖου τούτου χωρίου κατανοοῦμεν, ἂν ἀναγνώσωμεν παρὰ τῷ Σχολιαστῇ τὴν γνώμην τοῦ κριτικοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἀριστάρχου (1)· ἀφησὶν οὖν Ἀρίσταρχος ὅτι ἡ μὲν (Ἐλπίς) τῶν κακῶν ἐμεινεν, ἡ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἐξῆλθεν...» Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι ὁ Ἀρίσταρχος ἐν ἀμφιβολίᾳ εὐρεθεὶς ἂν ὁ πῖθος οὗτος εἶναι ἀπλοῦς ἢ διπλοῦς καὶ ἂν ἡ λ. Ἐλπίς ἔχη τὴν καλὴν σημασίαν ἢν μέχρι τοῦδε διατηρεῖ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ αὐτοῖς δυστυχοῦσι παραμυθίαν φέρουσα διὰ τὴν τῶν ἀμεινόνων προσδοκίαν καὶ τὴν μεταβολὴν τῶν παρόντων κακῶν ἢ τὴν κακὴν (= προαίσθησις κακῶν) (2) ἀπέκλινε τέλος εἰς τὸ νὰ δεχθῇ τὸν πῖθον διπλοῦν, ἀναμιξὺ περιέχοντα Ἀγαθὰ καὶ Κακὰ (ἴδ. ἡ μὲν τῶν κακῶν — ἡ δὲ τῶν ἀγαθῶν) καὶ τὴν Ἐλπίδα διπλῆν ἐπίσης, ὥστε ἡ μὲν τῶν κακῶν νὰ εἶναι ἢ ἐν τῷ πῖθῳ δεσμῶτις, ἡ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἢ ἐξεληθοῦσα αὐτοῦ· μόνον δ' ἐκ τῶν παρὰ τῷ Σχολιαστῇ ἀκολουθούντων «... ὅθιν ἀκυρολογοῦμεν λέγοντες ἐλπίζειν κακά... ὁ δὲ Ἡσιόδος ἀκύρως ἐπὶ κακῶν εἶπεν», δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν τί ὁ Ἀρίσταρχος ἐνόει λέγων «ἡ Ἐλπίς ἐξῆλθεν», δηλ. ἀπέπτῃ καὶ αὐτὴ εἰς Ὀλυμπον μετὰ τῶν ἄλλων Ἀγαθῶν ἢ ἐξῆλθε τοῦ πῖθου παραμείνασα μετὰ τῶν Κακῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Συναφῆ εἶναι καὶ τὰ εἰς τὸν στίχ. 98 ὑπὸ τοῦ Σχολιαστοῦ σημειούμενα (3): «Πῶς (ἡ Πανδώρα) ἐλθοῦσα ἐπὶ κακοποιῶν ἐπέσχεν ὥσπερ φειδομένη; ῥητέον οὖν ὅτι ὥσπερ νομίσασα πάντα ἐξεληλυθέναι τὰ κακὰ τὸ πῶμα τῷ πῖθῳ ἐπέβαλεν... Πῶς ὁ Ζεὺς κακοποιήσῃ βουλόμενος τοῦτο πάλιν ὥσπερ φειδόμενος ἐβουλεύσατο; Ἴσως οὖν οὐ καλῶς ἠπορήθη τοῦτο. Πόθεν γὰρ δείκνυται ἡ ἀνάγκη αὕτη; ὅτι ἠθέλησεν ἡ Πανδώρα καὶ ὁ Ζεὺς οὕτω κακοποιήσῃ τοῖς ἀνθρώπους, ὡς μηδὲ ἴχνος παραμυθίας αὐτοῖς ἔασειν».

Ὡς τῶν ἀρχαίων οὕτω καὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν αἰ γινώμαι διί-

(1) Th. Gaisford ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 87.

(2) Κατὰ Otto Gruppe ἐνθ' ἄνωτ. ἡ Ἐλπίς περιληπτικῶς περιλαμβάνει πάσας τὰς πλάνας εἰς ἃς ὑπόκεινται οἱ ἄνθρωποι.

(3) Th. Gaisford ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 87 καὶ 88.

στανται ἄλλων μὲν δεχομένων τὴν Ἐλπίδα ἐν τῇ καλῇ σημασίᾳ (1), ἣν ἔχει καὶ σήμερον, ἄλλων δ' ἐν τῇ κακῇ (2) μεταξύ τῶν ὁποίων ὁ Albert Lebègue παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: Πῶς γίνεται ἡ Ἐλπίς ἥτις εἶναι ἀγαθόν, νὰ εὔρεθῇ κεκλεισμένη ἐν τῷ πύθῳ τῶν κακῶν; Καὶ τούτου τοῦ ἀγαθοῦ πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὐδέποτε θὰ γευθῶσιν ἀφοῦ φαίνεται καταδικασθὲν εἰς αἰωνίαν αἰχμαλωσίαν ἐν τῷ πύθῳ· ποτέ λοιπὸν ἡ ἀνθρωπότης δὲν θὰ ἔχη ταύτην τὴν παραμυθίαν τῶν δεινῶν τῆς· ποτέ ἡ Ἐλπίς (ἀγαθόν) δὲν θὰ ἔλθῃ νὰ τὴν παρηγορήσῃ. Ὡστε ἡ Ἐλπίς εἶναι κακόν, εἶναι ἡ προαίσθησις τοῦ κακοῦ, καὶ τοῦτο τὸ κακόν εἶναι τὸ χεῖριστον πάντων, διότι πάσχομεν ἐκ τοῦ κακοῦ ὅπερ προαισθανόμεθα ἐκ τῶν προτέρων· ἐξ οἴκτου, ἀναμφιβόλως, ὁ Ζεὺς ἐπέσχε τὴν ἐσχάτην ταύτην δυστυχίαν τῶν θνητῶν. Ἡ παντοδυναμία του ὑπέβαλε τῇ Πανδώρᾳ νὰ ἐπανακλείσῃ τὸν πύθον καθ' ἣν ὥραν ἡ Ἐλπίς ἐμελλε νὰ ἐξέλθῃ εὕρισκομένη ἀπὸ χειλέσι» τοῦ πύθου (3).

Ὁ Girard ἀναγνωρίζει μὲν ἐν τῷ ἔλπομαι—ἐλπίζω τὴν σημασίαν τῆς προσδοκίας, ἥτις ἂν τὰ συμφραζόμενα συντρέχωσι καταντᾷ= προαίσθησις τοῦ κακοῦ, δὲν δέχεται ὁμως τὴν οὐδετέραν ταύτην σημασίαν τῆς λ. Ἐλπίς ἐν τῷ Ἡσιοδείῳ χωρίῳ, στηριζόμενος εἰς ἄλλα χωρία αὐτῶν τῶν Ἔργων καὶ Ἡμερῶν ἢ ἀρχαίων ποιητῶν οἱοί Σιμωνίδης, Θεόγνις, Πίνδαρος, Αἰσχύλος· ἐπειδὴ δηλ. ἐν τῷ ἀκενεῖ Ἐλπίς» τῶν Ἔργων καὶ Ἡμερῶν (στίχ. 498) ἢ λ. Ἐλπίς ἔχει τὴν καλὴν σημασίαν, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις προτεινομένοις χωρίοις τῶν ἄλλων ποιητῶν, θέλει αὐτὴν τὴν καλὴν σημασίαν νὰ δεχθῇ (4) καὶ ἐν τῇ Ἐλπίδι τοῦ μύθου τῆς Πανδώρας. Τὸ συμπέρασμα ὁμως τοῦτο φαίνεται ἡμῖν οὐχὶ ὀρθόν· διότι ὡς πρὸς τὸ ἀκενεῖ ἔλπις» καὶ ἂν δεχθῶμεν τὸν μῦθον τῆς Πανδώρας ὡς γνήσιον μέρος τοῦ ὅλου

(1) Ὡς Jules Girard ἐν *Sentiment religieux* σελ. 98. Roschers *Lexicon* στήλ. 1522 ἐν λ. Pandora.

(2) Naegelsbach *Nachhomer Theol.* σελ. 383— Ed. Lisco ἐν *Quaestiones hesid. criticae et mythol.* σελ. 36 (Goettingen 1903) — Pierre Waltz ἐν *Hésiode et son poème moral* σελ. 56 (Bordeaux 1900) ὁ αὐτὸς ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἡσιόδου μετὰ σημειώσεων σελ. 54 καὶ 109.

(3) *Notes de mythologie Grecque* ἐν *Annales de la faculté des lettres de Bordeaux* 1885 σελ. 249 ἑξ.

(4) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 220.

ποιήματος Ἔργα καὶ Ἡμέραι, πάλιν ἡ διαφορὰ τῆς σημασίας τῆς λ. Ἐλπίς ἐν στίχ. 96 (κακὴ) καὶ ἐν στίχ. 498 (καλὴ) δυνατὸν καὶ ἄλλως νὰ ἐρμηνευθῇ· ὁ Ἡσίοδος δηλ. ἐχρησιμοποίησεν ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ τὸν μῦθον τῆς Πανδώρας παραλαβὼν αὐτὸν ὡς ἀρχαιόθεν ἐφέρετο μὲ τὴν λ. Ἐλπίδα ἐπὶ κακοῦ· τί σημαίνει λοιπὸν ἂν συνέπεσεν ἐν ἄλλῳ στίχῳ τοῦ αὐτοῦ ποιήματος νὰ κάμη χρῆσιν τῆς λ. Ἐλπίς ἐν τῇ κοινῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ τοῦ καλοῦ;

Ὁρθοτάτη ἐξ ἄλλου εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ Girard ἐπὶ τοῦ στίχ. 100 ὅτι τὸ ἄλλα δὲ μυρία. . . δυνατὸν νὰ σημαίη ὄχι μόνον ἄλλα ὅμοια τοῖς προηγουμένοις ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἀντίθετα ἢ διάφορα τῶν προηγουμένων, καὶ τοῦτο πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι Ἀγαθὰ καὶ Κακὰ συνυπῆρχον ἐν τῷ πύθῳ τῆς Πανδώρας. Ἄλλ' ἂν ἀποδειχθῇ ὅτι ἐν τῷ πύθῳ τῆς Πανδώρας μόνον κακὰ περιείχοντο, τίς σημασία ἀπομένει διὰ τὴν Ἐλπίδα; Ὁ μῦθος τῆς Πανδώρας εἶναι μὲν ξένης καταγωγῆς (πρβλ. ἐν τῷ Αἰγυπτιακῷ μύθῳ τῶν δύο ἀδελφῶν ὅτι ὁ Νούμ ὁ οὐράνιος καλλιτέχνης κατασκευάζει νεάνιδα ἐξαισίας καλλονῆς ἣν προσφέρει ὡς σύζυγον τῷ Βατού) (1), ἀπέκτησεν ὁμῶς ἐν Ἑλλάδι ἴδιον χαρακτῆρα· ἐν τῇ Ἑλληνικῇ παραδόσει δὲν διασαφεῖται ἂν ὁ πύθος τῆς Πανδώρας προὔπῆρχεν ἐν τῇ γῆ πρὸ τῆς Πανδώρας ἢ ἐκομίσθη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τότε ὑπ' αὐτῆς τῆς Πανδώρας· ὁπότερον ὁμῶς καὶ ἂν ὑποτεθῇ, βέβαιον εἶναι ὅτι πρὸ τῆς Πανδώρας ἐν τῇ γῆ ὑπῆρχον μόνον Ἀγαθὰ διαδεδομένα, κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν παράδοσιν, οὐχὶ δὲ Κακὰ· τοῦτο ἐξάγεται α') ἐξ αὐτοῦ τοῦ μύθου τῆς Πανδώρας στίχ. 90 κέ.

πρὶν μὲν γὰρ ζώεσκον ἐπὶ χθονὶ φύλ' ἀνθρώπων
νόσφιν ἄτερ τε κακῶν καὶ ἄτερ χαλεποῖο πόνοιο

Τὸ ἄτερ κακῶν = ἐν μέσῳ ἀγαθῶν· β') ἐκ τοῦ μύθου τῶν πέντε γενῶν στίχ. Ἔργ. καὶ Ἡμέρ. 115 κέ. ἐνθα περιγράφεται ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων «ἐπὶ Κρόνου» (στίχ. 111) = πρὸ τῆς Πανδώρας

τέρποντ' ἐν θαλίησι, κακῶν ἔκτοσθεν ἀπάντων·
θνησκον δ' ὡς ὕπνω δεδμημένοι· ἐσθλὰ δὲ πάντα
τοῖσιν ἔην·

(1) Ἴδε τὸν μῦθον τοῦτον ἐν Revue Archéol. 1878 μετάφρ. G. Maspero.

Κατὰ ταῦτα, τὰ ἄγνωστα πρότερον Κακὰ ἧσάν που κεκλεισμένα (ἐν τῷ πίθῳ), τὰ δὲ Ἀγαθὰ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς διαδεδομένα δὲν εὐρίσκοντο ἐν τῷ πίθῳ· τούτου δὲ ἀνοιχθέντος ὑπὸ τῆς Πανδώρας ἐξέρχονται πάντα τὰ Κακὰ πλὴν τῆς Ἐλπίδος ἧτις δὲν εἶναι ἄλλ' ἢ κακὸν καὶ ὡς τοιοῦτον δὲν πρέπει νὰ ἔχη ἢ τὴν ὑπὸ Lebègue προπαθείσαν ἐννοίαν (1) (= προαισθήσις τοῦ κακοῦ). Ἄλλα τεκμήρια τῆς τοιαύτης ἐννοίας τῆς λ. Ἐλπίς εἶναι καθ' ἡμᾶς τὰ ἐξῆς: 1) Ἐν τῷ μύθῳ τῆς Πανδώρας στίχ. 102 ἐξ. λέγεται ὅτι ἐκ τοῦ πίθου ἐξῆλθον μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν καὶ αἱ νόσοι αἰτινες εφοιτῶσι τοῖς ἀνθρώποις αὐτόματοι», ἐπεξηγεῖται δὲ τοῦτο διὰ τῶν σιγῆ, ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητίετα Ζεὺς». Ὁ Σχολιαστὴς ἐπὶ τούτου σημειοῦται (2): ἀθετεῖται δὲ ὁ στίχος ὁ λέγων ὅτι ἄφωνοι αἱ νόσοι. Καθ' ἡμᾶς ὁ στίχ. οὗτος περιέχει τὴν αὐτὴν ἐννοίαν ἣν καὶ ἀνωτ. στίχ. 96 καὶ ἀποδεικνύει τὴν ὀρθότητα τῆς ἀποδοθείσης κακῆς σημασίας εἰς τὴν λ. Ἐλπίς. Διότι αἱ νόσοι φοιτῶσιν αὐτόματοι ἢ σιγῆ «ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο Ζεὺς», σημαίνει ὅτι ὁ Ζεὺς ἔκαμε τὰς νόσους νὰ ἐπέρχωνται τοῖς ἀνθρώποις ἄνευ προαισθήσεως, χωρὶς νὰ προαισθάνωνται οἱ ἄνθρωποι τὸ ἐπικείμενον κακὸν αὐτοῖς ἢτοι ἄνευ Ἐλπίδος τοῦ κακοῦ· τούτο δὲ εἶναι σύμφωνον πρὸς τὸ λεγόμενον ἐν στίχ. 96 ὅτι ἡ Ἐλπίς μόνη ἐκλείσθη ἐντὸς τοῦ πίθου, δηλ. αἱ νόσοι φοιτῶσιν αὐτόματοι, ἐπειδὴ ἡ Ἐλπίς τοῦ κακοῦ εἶναι κεκλεισμένη ἐν τῷ πίθῳ, δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον Ἐλπίς κακοῦ. Οὕτως ἐνόει τὸν στίχ. 104 ὁ Πλούταρχος ἐν ὑγιεινοῖς παραγγέλμασι λέγων ἀμάλιστα δὲ προφυλακτέον ἐν ταῖς προπαθείαις καὶ προαισθήσεσιν· οὐ γὰρ ἔπασαι κατὰ τὸν Ἡσιόδον ἐπιφοιτῶσιν αἱ νόσοι σιγῆ, ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητίετα Ζεὺς, ἀλλ' αἱ πλείσται καθάπερ προαγγέλους καὶ προδρόμους καὶ κήρυκας ἔχουσιν ἀπεψίας καὶ δυσκινησίας. 2) Ἀνάλογον ἐννοίαν προαισθήσεως τοῦ κακοῦ (Ἐλπίς), παύσεως δὲ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Διὸς εὐρίσκομεν ἐν τῷ παρὰ Πλάτωνι Γοργ. 523 μύθῳ, καθ' ὃν παρίσταται ὁ Ζεὺς λέγων ἀπαυστέον ἐστὶ προειδότας αὐτοὺς (τοὺς ἀνθρώπους) τὸν θάνατον (=κακόν)» θεωροῦμεν δὲ τὸ μὲν προειδότας τὸν θάνατον=Ἐλπίς κακοῦ, τὸ δὲ παυστέον=τῷ παρ' Ἡσιόδῳ α' Ἐλπίς ἐνδον ἔμιμνε πίθου», μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι παρ' Ἡσιόδῳ τὴν παῦσιν

(1) Ἦν ἐπίσης δέχεται καὶ ὁ Pierre Waltz ἐνθ' ἀνωτ.

(2) Th. Gaisford ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 89.

τῆς προαισθήσεως τοῦ κακοῦ ὁ Ζεὺς ἐνεργεῖ διὰ τῆς Πανδώρας, ἐνῶ παρὰ Πλάτωνι διὰ τοῦ Προμηθεύς (1). Ἡ Ἐλπίς τοῦ κακοῦ ἔμεινεν αἰχμάλωτος ἐν τῷ πύθῳ κατὰ Lebegue ἐξ οἴκτου τοῦ Διὸς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα δηλ. μὴ οἱ ἄνθρωποι προαισθανόμενοι τὸ κακὸν πάσχωσι καὶ πρὶν τοῦτο ἐπέλθῃ. Οἱ δεχόμενοι τὴν Ἐλπίδα ὡς ἀγαθὸν ἀποροῦσι πῶς ἡ τοιαύτη Ἐλπίς ἔμεινεν ἐς αἰεὶ ἐν τῷ πύθῳ κεκλεισμένη· καθ' ἡμᾶς ἡ Ἐλπίς τοῦ κακοῦ ἐκλείσθη ἐν τῷ πύθῳ οὐχὶ ἐξ οἴκτου τοῦ Διὸς ἀλλ' ἐκ τῆς ὀργῆς τοῦ Διὸς· οἱ ἄνθρωποι ἔχοντες τὴν Ἐλπίδα τοῦ κακοῦ τὴν δύναμιν δηλ. τῆς προαισθήσεως αὐτοῦ θὰ ἠδύναντο νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τὸ κακὸν ὥστε ἢ ὅλως νὰ ποφεύγωσιν αὐτὸ ἢ ἐπερχόμενον τοῦτο νὰ μὴ ἔχη πολὺ ὀλεθρίαν δύναμιν. Τοιαύτην προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ ἐπερχομένου κακοῦ δέχεται καὶ ὁ Πλούταρχος ἐνθ' ἄνωτ. τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῆς προαισθήσεως τῶν νόσων. Ὁ Ζεὺς λοιπὸν ἠθέλησε καὶ τούτου τοῦ πλεονεκτήματος νὰ στέρησῃ τοὺς ἀνθρώπους ἐγκλείσας τὴν Ἐλπίδα ἐν τοῖς ἀάρρηκτοῖς δόμοις» τοῦ πύθου. Ὁμοίως ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Πλάτωνος (Γοργ. 523) ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἀπροΐσασι τὸν θάνατον» φοβοῦνται δὲ τὴν μετὰ θάνατον κρίσιν, λαμβάνουσιν ὅλα τὰ προφυλακτικὰ μέτρα παραλαμβάνοντες πολλοὺς μάρτυρας μαρτυρήσοντας ὡς δικαίως βεβιώκασιν», διὸ καὶ ὁ Ζεὺς διέταξεν ὀργισθεὶς αὐπὼς ἂν παύσῃ» τοὺς ἀνθρώπους ἀπροειδότας τὸν θάνατον» ὁ Προμηθεύς.

V.

Οἱ ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι κριτικοὶ δεχόμενοι τὸν διπλοῦν πύθον παρ' Ἡσιόδῳ (ὁμοῦ Ἀγαθὰ καὶ Κακὰ) θεωροῦσι τοῦ παρὰ Θεόγνιδι μύθου (Παλαιν. στίχ. 1135) ὡς πηγὴν αὐτὸν τὸν τοῦ Ἡσιόδου τῆς Πανδώρας μῦθον (2). Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ὁ μῦθος τοῦ Θεόγνιδος ἔχει πηγὴν οὐχὶ τὸν μῦθον τῆς Πανδώρας ἀλλὰ τὸν μῦθον τῶν πέντε γενῶν τοῦ Ἡσιόδου καὶ δὴ τὸ τελευταῖον αὐτοῦ μέρος στίχ. 195 ἐξ. Κατὰ τοῦτον τὸν μῦθον, ἐπὶ τοῦ πέμπτου γένους τῶν ἀνθρώπων,

(1) Ἄλλην σημασίαν ἔχει ὁ παρ' Αἰσχύλ. Προμ. στίχ. 248 ὡς ἀπέδειξεν ὁ Girard ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 222 καὶ ἄλλην ὡσαύτως ἔννοιαν ἢ λ. Ἐλπίς ἐν τῷ στίχ. 250 τυφλάς ἐν αὐτοῖς ἐλπίδας κατέφκισα.

(2) P. Girard ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 224.

ένεκα τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτημάτων ἀγανακτῆσαι ἐγκαταλείπουν τὴν γῆν καὶ ἀπέρχονται εἰς τὸν Ὀλυμπον ἢ Αἰδῶς καὶ ἡ Νέμεσις:

καὶ τότε δὴ πρὸς Ὀλυμπον ἀπὸ χθονὸς εὐρυοδείης
λευκοῖσιν φαρέεσσι καλυψαμένω χρῶα καλόν,
ἀθανάτων μετὰ φύλον ἴτην, προλιπόντ' ἀνθρώπους,
Αἰδῶς καὶ Νέμεσις, τὰ δὲ λείψεται ἄλγεα λυγρὰ
θνητοῖς ἀνθρώποισι· κακοῦ δ' οὐκ ἔσσειται ἀλκή.

Τοῦτο δὲν ὑπενθυμίζει ἡμᾶς τὸν παρὰ Θεόγνιδι, Βαβρίῳ καὶ Μακεδονίῳ μῦθον τῆς πτήσεως τῶν Ἀγαθῶν πρὸς Ὀλυμπον; Καὶ δὲν ἀναφέρονται μὲν ἐνταῦθα ῥητῶς Ἀγαθὰ ἀλλὰ ἡ Αἰδῶς καὶ ἡ Νέμεσις δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἀγαθῶν; παράβαλε ὅτι καὶ παρὰ Θεόγνιδι οἱ ἐσθλοὶ θεοὶ (= Ἀγαθὰ) οἱ εἰς Ὀλυμπον ἀπελθόντες εἶναι ἡ Πίστις, ἡ Σωφροσύνη καὶ αἱ Χάριτες. Ὁ μῦθος τοῦ πέμπτου γένους δὲν ἀναφέρει πῖθον ἐξ οὗ νὰ ἐξέρχονται ἡ Αἰδῶς καὶ ἡ Νέμεσις· ἐπίσης πῖθον δὲν ἔχει καὶ ὁ μῦθος τοῦ Θεόγνιδος. Ἀντιθέτως ὅμως εὐρίσκομεν τὸν πῖθον παρὰ Βαβρίῳ καὶ Μακεδονίῳ· ἢ παρὰ τὰς ὁμοιότητας ὅμως τῶν συγγενῶν τούτων μύθων παρατηρουμένη αὕτη διαφορὰ ἐξηγεῖται εὐκόλως. Ὁ μῦθος τῶν Κακῶν (τῆς Πανδώρας) καὶ ὁ μῦθος τῶν Ἀγαθῶν (πέμπτου γένους), ἀπαντώμενοι τὸ πρῶτον παρ' Ἡσιόδῳ, ἐθεωρήθησαν ἀρχαιοτέρη, φαίνεται, διὰ τὴν συγγένειάν των ἀχώριστοι ὁ εἰς τοῦ ἄλλου· ἐκ τούτου ἦτο δυνατόν νὰ ἐπινοηθῇ καὶ προστεθῇ εἰς τὸν μῦθον τῶν Ἀγαθῶν εἰς πῖθος (1), ὥστε ὡς τὰ Κακὰ ἐρχονται εἰς τὴν γῆν διὰ τοῦ πῖθου οὕτω καὶ τὰ Ἀγαθὰ νὰπέρχονται αὐτῆς διὰ τοῦ πῖθου· τὴν νεωτέραν λοιπὸν ταύτην παραλλαγὴν τοῦ μύθου τῶν Ἀγαθῶν (πέμπτου γένους) πλασθεῖσαν ἀναλόγως τῷ μύθῳ τῶν Κακῶν (τῆς Πανδώρας) εὐρίσκομεν παρὰ Βαβρίῳ καὶ Μακεδονίῳ. Ἐχομεν λοιπὸν κατὰ ταῦτα ἐκ παραλλήλου ἓνα μῦθον Κακῶν παρ' Ἡσιόδῳ καὶ Φιλοδήμῳ καὶ ἓνα μῦθον Ἀγαθῶν παρ' Ἡσιόδῳ, Θεόγνιδι, Βαβρίῳ καὶ Μακεδονίῳ.

Ἀνακεφαλαίωσις· ἐπειδὴ ὡς ἀνωτέρω ἐδείχθη ἐκ τῆς παραλλήλου

(1) Οἱ παρὰ Βαβρίῳ καὶ Φιλοδήμῳ μῦθοι ὑπὸ πάντων τῶν κριτικῶν ἐθεωρήθησαν μέχρι τοῦδε καὶ εἶναι παραλλαγαὶ τῶν ἀρχαιοτέρων.

ἐξετάσεως τῶν πίθων Θεόγνιδος, Βαβρίου, Φιλοδήμου καὶ Μακεδονίου ὁ παρ' Ἡσιόδῳ πίθος εἶναι ἀπλοῦς, περιέχει δὲ μόνον τὰ ῥητῶς ἀναφερόμενα Κακά, ἄλλως πρέπει νὰ ποδώσωμεν ὑπερβολικὴν συντομίαν (ἴδ. ἄνωτ.) καὶ εἰς τὸν Ἡσιόδον παρ' ᾧ τὸ πρῶτον μνημονεύεται ὁ μῦθος τῆς Πανδώρας καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους αὐτοῦ Θεόγνιν, Βάβριον, Φιλόδημον, Μακεδόνιον, ἢ ἐν τῷ πίθῳ τῆς Πανδώρας μένουσα Ἐλπίς δὲν εἶναι ἄλλ' ἢ Κακόν. Ἄλλη εἶναι ἡ Ἐλπίς ἢ ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Θεόγνιδος ἁυτῆ ἀπερχομένων ἐκ τῆς γῆς τῶν ἄλλων Ἀγαθῶν δὲν μένει δεσμῶτις ἐν πίθῳ ἄλλ' «ἐν ἀνθρώποις» εἶναι δὲ «ἐσθλὴ θεὸς» ἀντίθετος τῆς πρώτης (1).

Ἐν Ἄνδρῳ, τῆ 20 Μαρτίου 1910.

I. K. ΒΟΓΙΑΤΖΙΔΗΣ

(1) Ὁ μόνος κρίκος ὅστις ἤνωνε τὸν μῦθον τοῦ Θεόγνιδος πρὸς τὸν τῆς Πανδώρας ἦτο ἐν τῇ λέξει Ἐλπίς, ἥδη ὁμως κόπτεται ὁ σύνδεσμος οὗτος.

Σημείωσις: Εἶχεν ἤδη δοθῆ ἡ παροῦσα μελέτη πρὸς τύπωσιν ὅτε ἀνέγνωμεν ἐν τῇ REG. 1910 τόμ. XXIII σελ. 49-49 νέαν μελέτην περὶ τῆς ὑπὸ Ἰρευναν Ἐλπίδος ὑπὸ P. Waltz. Ἐν ταύτῃ ἄλλα μὲν ζητήματα περὶ ἃ ἡμεῖς ἀνωτέρω ἠσχολήθημεν δὲν θίγονται ὑπὸ Waltz, εἰς ἄλλα διαφωνοῦμεν. περὶ τρία δὲ σημεῖα συμφωνοῦμεν. Πιθρατηρητέον ἐν τούτοις ὅτι τὸ ὑπὸ Waltz λεγόμενον ἐν σελ. 53 ὅτι ἡ θεωρία περὶ τοῦ διπλοῦ πίθου εἶναι «assez peuve» δὲν ἔχεται ἀκριβείας διότι τοῦτο εἶναι γνώμη τοῦ ἀρχαίου Σχολιαστοῦ, ὡς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ ἐσημειώσαμεν.